

Přírodní textilní materiály

Odívání a základy textilní výroby

Druhy přírodních vláken

I. Rostlinná

- ✓ lýková (stonky)
- ✓ ze semen
- ✓ z plodů
- ✓ z listů

len, juta, konopí, ramie
bavlna, kapok
kokosové vlákno
sisal, abaka (banánové)

II. Živočišná

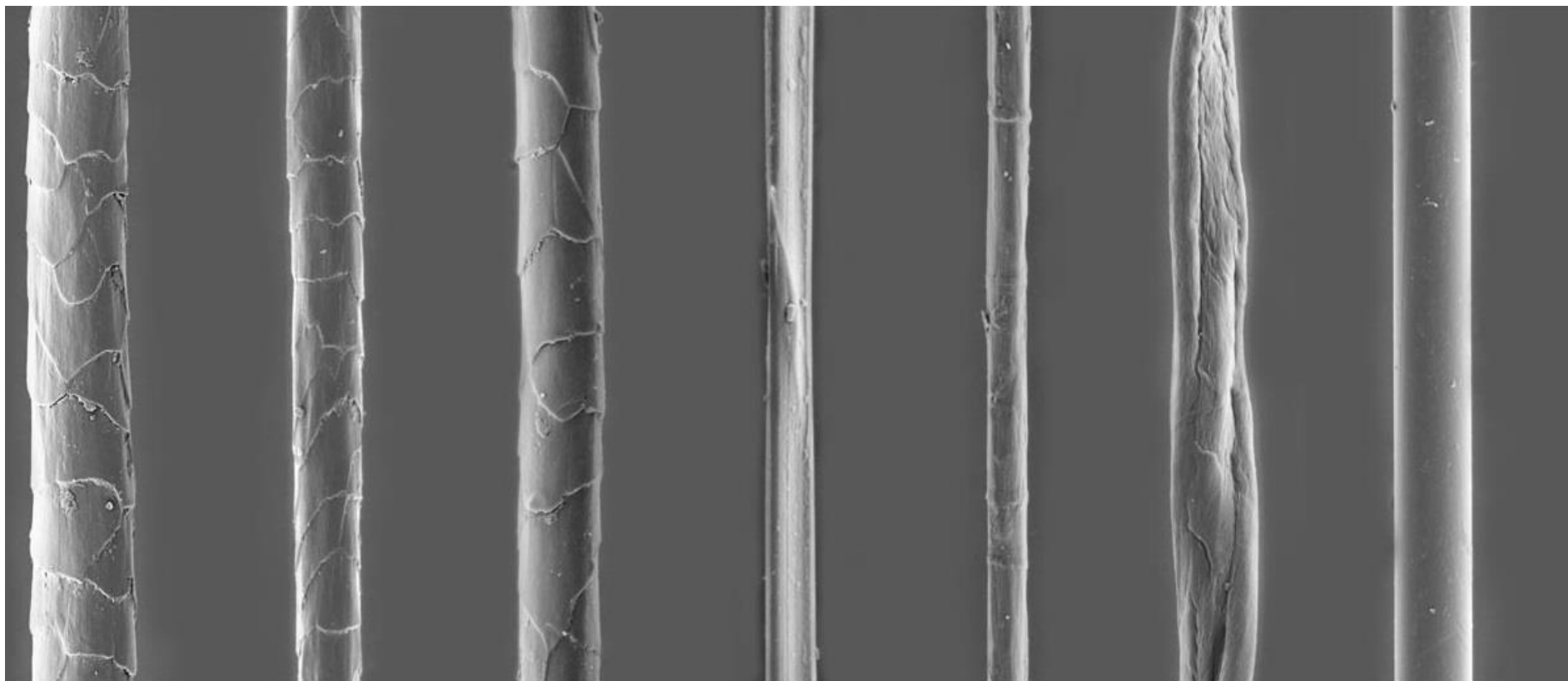
- ✓ ze srstí (keratinová)
- ✓ ze sekretů hmyzu (fibroinová)

vlna (ovčí, mohérové z angorské kozy), z lamy, kašmírské kozy, koně, velblouda, angorského králíka
přírodní hedvábí

III. Minerální, anorganická

- ✓ z nerostů, hornin
- ✓ syntetická nebo polosyntetická

azbest, čedič
skleněná, uhlíková, syntetická

čistá vlna

Alpaca

Kašmír

Hedvábí

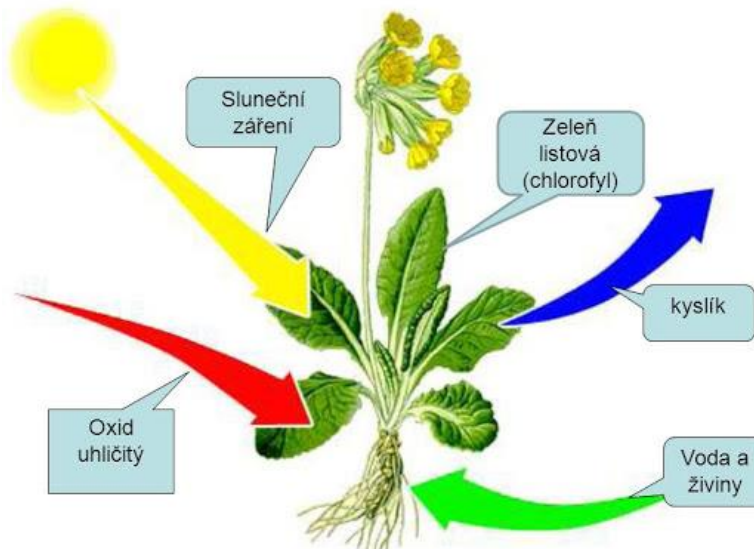
Len

Bavlna

Polyester

Přírodní vlákna

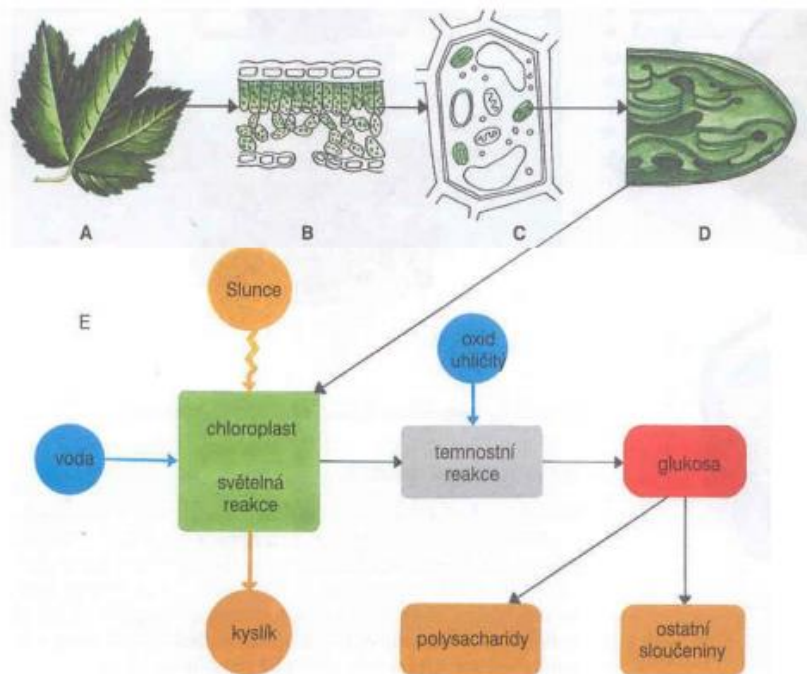
- Rostlinný původ – fotosyntéza; koloběh látek a energie
- Živočišný původ
- Fyz., chem. děje

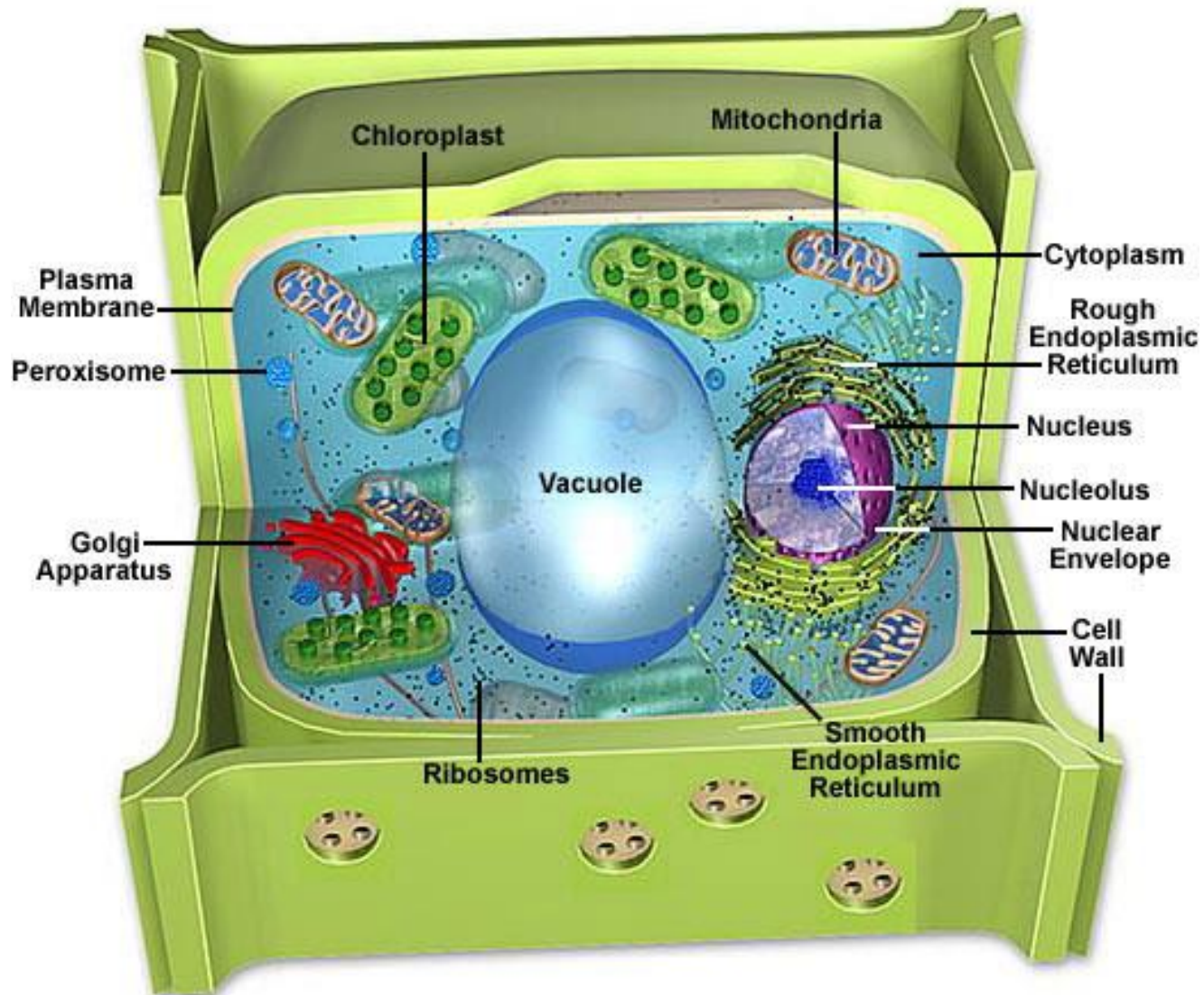
Vlákna přírodní

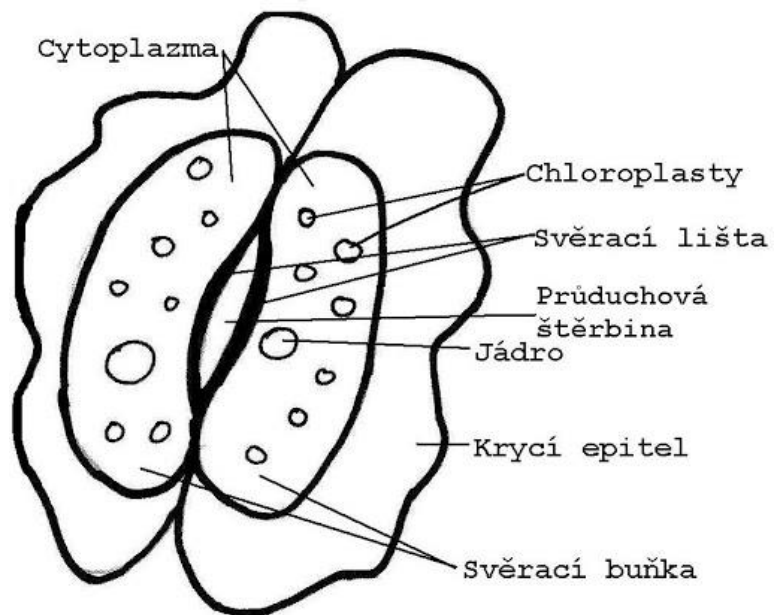
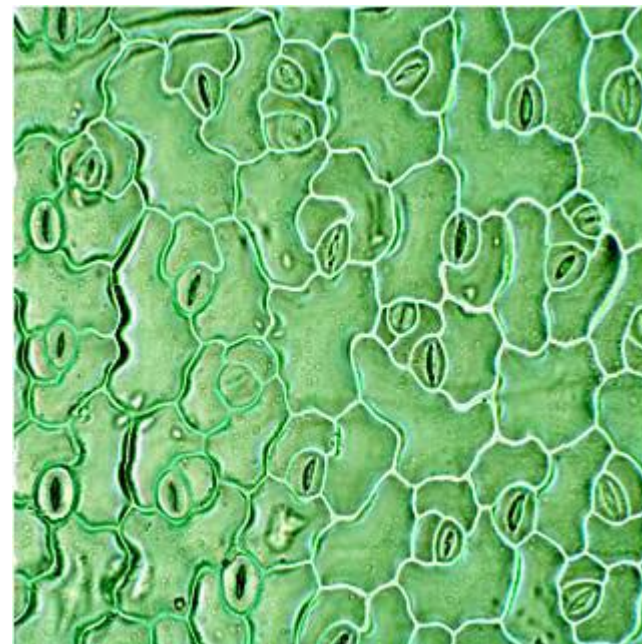
Vlákno	Zkratka
Alpaka	WP
Angora	WA
Bavlna	CO
Guanako	WU
Přírodní hedvábí	SE
Juta	JU
Velbloudí vlákno	WK
Kapok	KP
Kašmír	WS
Kenaf	KE
Kokos	CC
Konopí	CA
Lama	WL
Len	LI
Manilské konopí	AB
Mohér	WM
Protein	PR
Ramie	RA
Sisal	SI
Střížní vlna	WV
Vikuňa	WG
Vlna	WO
Neznámé složení	TR

I. Rostlinná vlákna

Rostlinná buňka

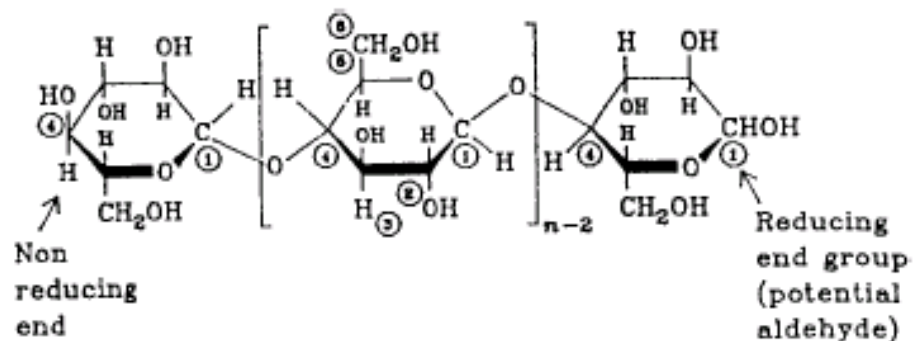
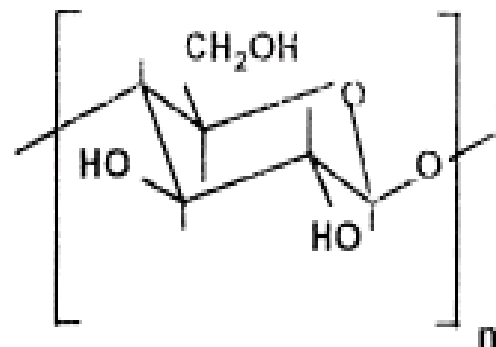

Vlákna ze semen

- Bavlina
- Kapok

Celulóza

- Elementární složení celulózy:
44,40 % C, 6,17 % H, 49,39 % O
 $(C_6H_{10}O_5)_n$
- Krystalická látka, nerozpustná ve vodě, v přírodě se rozkládá.
- Pro člověka nestravitelná (bakterie štěpí)
– živočichové nemají enzymy, které by dokázaly rozštěpit β 1,4 vazby mezi jednotlivými glukozovými jednotkami
- Celulózovým vláknům jsou blízce příbuzná tzv. alginátová vlákna, která získávají z mořských řas

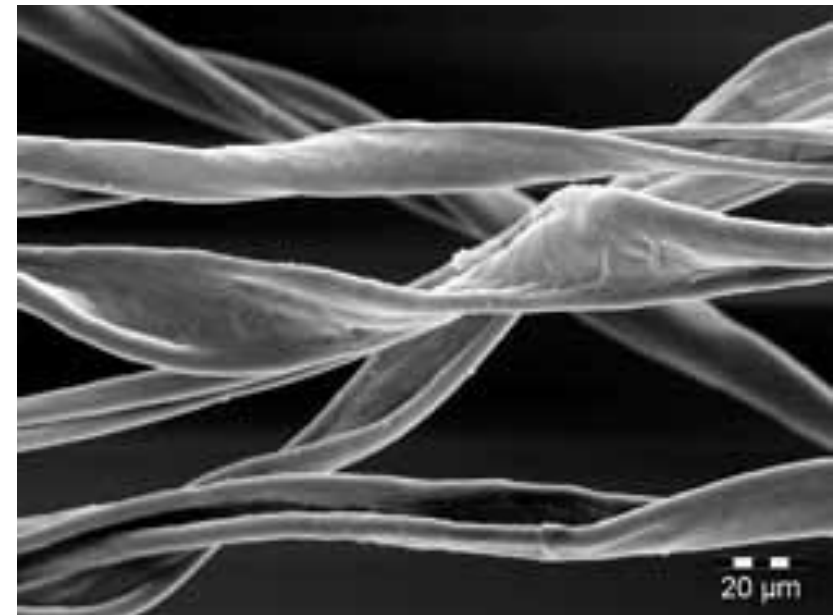

1. Bavlna (CO)

Celulóza

- V bavlně se celulóza vyskytuje téměř v čisté podobě (i přes 94%).
- U ostatních vláken je ve větší míře provázena hemicelulózou, ligninem, pektiny, pryskyřicemi, tříslovinami a jinými látkami.

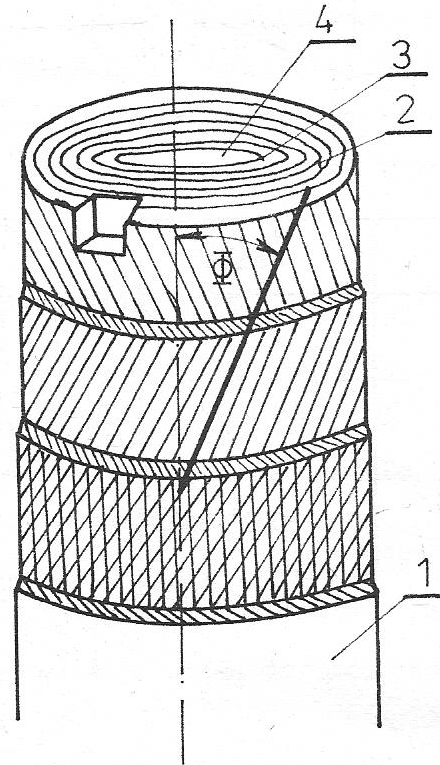
Bavlna (cotton; *ba*)

- Bavlík - keř (až 3 m), čeleď slézovité
- Přírodní celulózové vlákno ze **semen pokrytých jemným chmýřím**, z tobolky bavlníku (vel. vlašského ořechu). Dozrání – prskání tobolky – sklizeň – strojové ulomení z keříku, sušení, vyzrňování - příze
- Subtropy: Asie, sev. Afrika, Amerika
- Nejdůležitější ze všech plodin pěstovaných pro výrobu textilního vlákna
- **Nejstarší písemná zmínka z Indie 1500 př.n.l.**
- Pravd. **staří Egypťané před více 10 tisíc let př.n.l.** používali tkaniny z bavlny
- V Evropě byla bavlna neznámá až do pozdního středověku
- V době průmyslové revoluce se však stala díky svým fyzikálním vlastnostem velmi důležitou pro textilní průmysl; koncem 19. století – arabští kupci.
- Do konce 19. stol. představovala přibližně 80 % objemu všech textilních materiálů
- Bavlňená vlákna - dnešní produkci textilií se bavlna podílí zhruba 30 %
- V dnešní době - nejdůležitější přírodní vlákno, ale její význam byl do značné míry snížen vlákny syntetickými.
- Příjemný omak, saje značné množství vlhkosti, malý sklon ke vzniku elektrostatického náboje, dobrá tvárnost
- Špatná tvarová stálost

Bavlna

- Vlákno bavlny tvoří jediná buňka, která má tvar stužky se zesílenými okraji, šroubovitě zkroucené podél osy
- Vlákna 10-60 mm
- Tvar zploštělé stužky se zákrutem
- Cca 50 druhů bavlníků, nejrozšířenější bavlník srstnatý. Dále b. keřovitý, bylinný, stromový, peruánský
- Surová – bílá, nažloutlá, narůžovělá, nahnědlá

Bavlna – mikroskopická morfológie vlákná

Bavlna – druhy

- **Broušená bavlna** - při broušení látky se otevřené *konce vláken lehce roztřepí*, což způsobí měkčí omak. Zpracování povrchu plošných textilií, tvoří velmi krátký, hustý, velurový vlas podobný sametu
- **Česaná bavlna** – odstranění určité části převážně krátkých vláken. Vznikají velmi jemné materiály. Nej kvalitnější převážně **z egejské bavlny z Turecka**
- **Mykaná bavlna** - je rozvolňování na jednotlivé vlákno za pomoci ostrých hrotů. Vlákna se při tom napřímí, urovnají do podélného směru a ukládají stejnoměrně vedle sebe. Ve staročeštině znamenalo „rychle se pohybovat, škubat“
- **Chino bavlna - twill-bavlna** - látka v keprové vazbě s diagonální strukturou (vzor jako mat. na rifle, denim)
- **Organická BIO bavlna** - bez insekticidů, pesticidů. Výr. hlavně Turecko a Indie
- **Mikrobavlna** – mikrovlákno. Vysoce kvalitní a jemná, 100 % česané bavlněné vlákno s PVA. Vlákna hebká, lehká. Velmi dobře saje vlhkost, snadno schne.
- **Damašek** – výrobek z mercerované bavlny (původně z hedvábí a lněných přízí), většinou jednobarevná tkanina s vzorováním, vzory na okrajích hrubě odstupňovány. Kontrast vzniká tak, že se střídá osnovní a útková vazba
- **Flanel** – jedna strana tkané látky dostane speciální úpravu, povrch je „počesan“.

2. Kapok (KP)

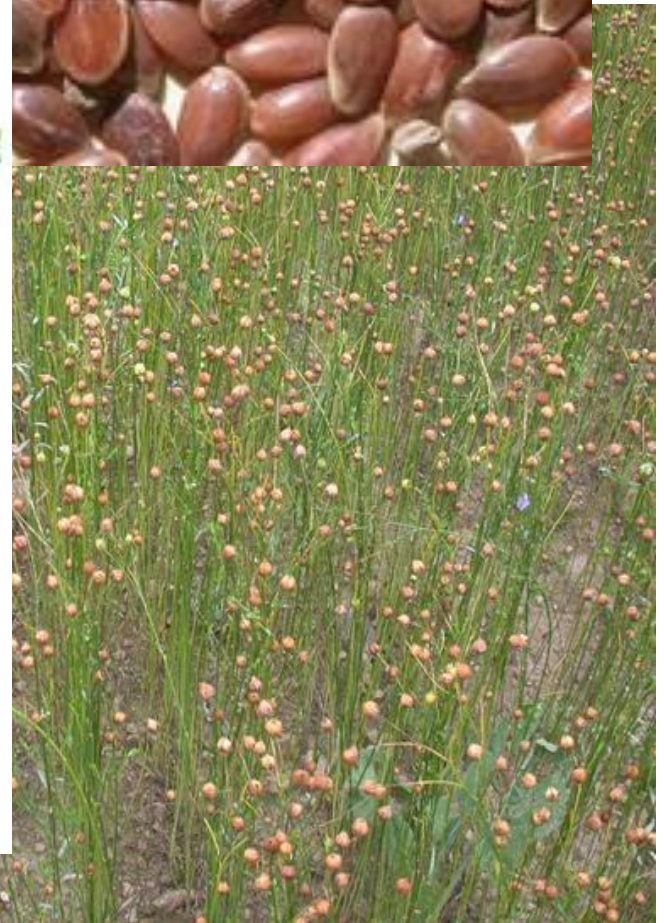
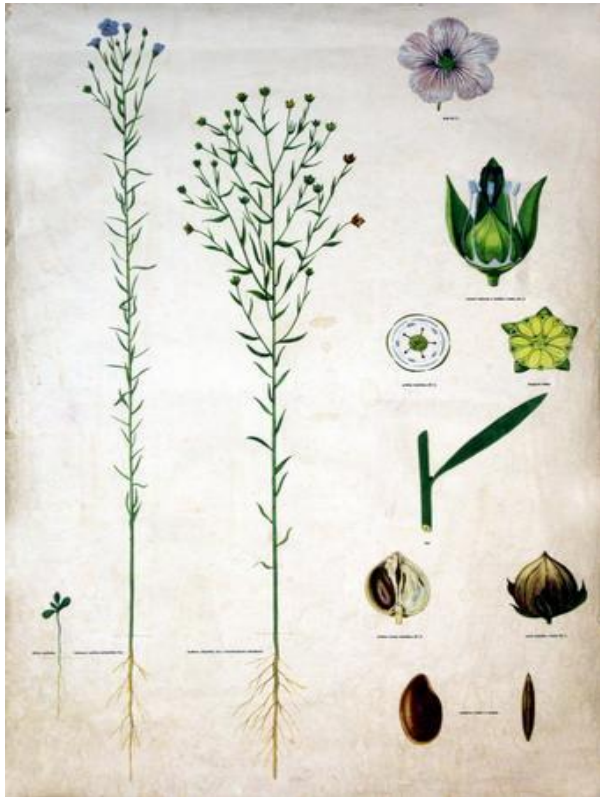
Kapok

- Z rostliny vlnovec pětimužný *Ceiba pentandra*
- Vlákno podobné bavlně
- Duté vlákno („rostlinné peří“)
- Strom obsahuje zvláštní hořkou látku, která odpuzuje hmyz
- Semena ukryta v tobolce dlouhé 15 až 25 cm
- V subtropických a tropických oblastech
- Vysoce vznětlivé vlákno, nízká pevnost, jemný voskovitý povrch, vysoký lesk
- Problémy při spřádání
- Na rozdíl od bavlny mají vlákna dobrou hřejivost
- Vlákna využívána především jako výplňkový materiál v čalounictví.

Vlákna ze stonků

- Podobný mikroskopický vzhled i vlastnostmi
- Pevná (za mokra se jejich pevnost zvyšuje), málo tažná; chladivý omak (dobré vodiče tepla; odolnost vůči vodě; většinou obtížně barvitelná
- Len
- Konopí
- Juta
- Ramie
- Bambus

3. Len (LI)

Len (flax; *ln*)

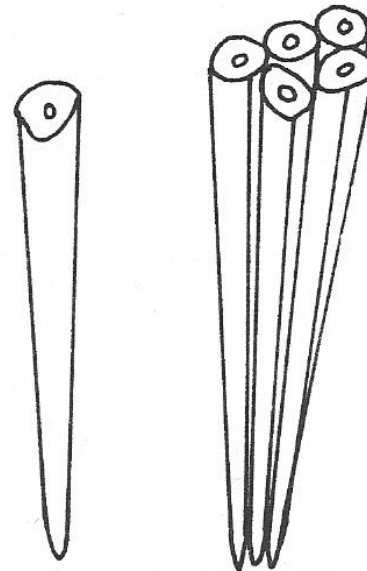
- Pěstuje se v mírném pásmu (Polsko, Čechy, Francie)
- V ČR domácí surovina – podhorské oblasti
- Len přadný, stonek až 1m – **ZPRACOVÁNÍ STONKŮ**
- Náročné zpracování – uvolnění lýkových vláken od dřevnaté části stonku
- Vláknó: **odsemeňování, rosení, namáčení** do vody, stonek se **láme a drtí, potěráním** se odstraní dřevina od vláken („pazdění“ od vláken), vzniká tzv. koudel, **vochlování** – vlákna se načešou, odstraní se zbytky pazdeří a poškozených vláken
- Vlákna pevná i za vlhka, malá pružnost, hůře sajívodu, na omak tužší
- Barva neběleného lnu šedohnědá až nazelenalá
- Odpad se nazývá koudel
- Vlastnosti: odolnost vůči vysokým teplotám, dobře saje vodu, hodně se mačká – ztrácí tvar a sráží, chladivý na omak

Použití:

dekorační tkaniny, ručníky, utěrky, ubrusy, oblečení na léto, plachty a čalounické potřeby

Len – mikroskopická morfologie vlákna

- Tvar vláken odpovídá až šestibokému hranolu
- oba konce zakončeny špičkami

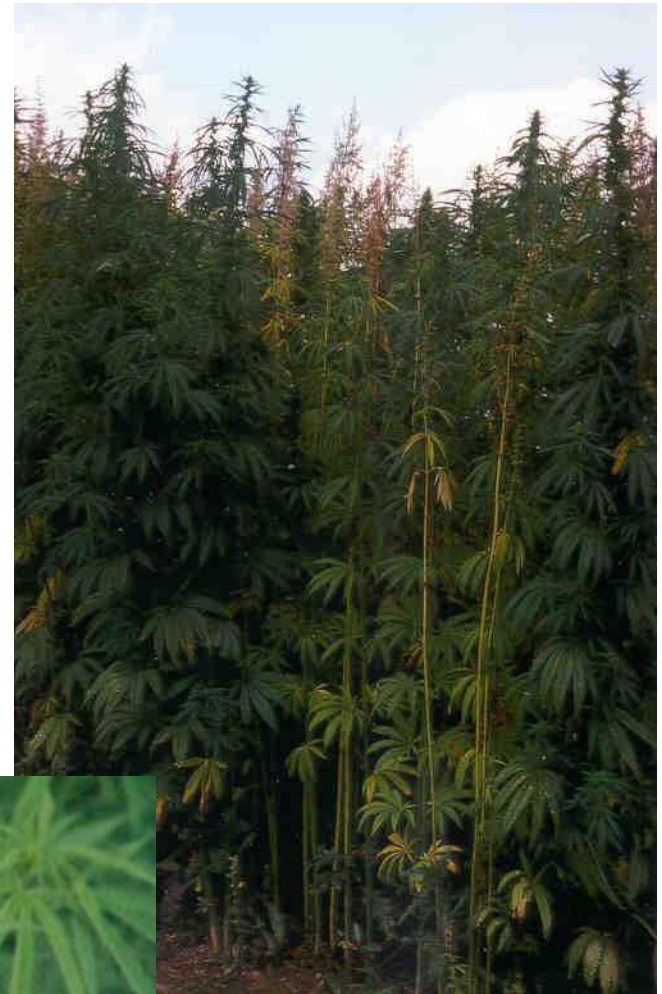

Len – výroba vlákna: Krteček a kalhoty

- [Výrobní postup – len](#)

4. Konopí (CA)

Konopí

- Jednoletá dvoudomá rostlina; konopí seté *Canabis sativa*
- **ZPRACOVÁNÍ STONKŮ**
- Kulturní konopí – vzniklo z konopí divokého
- Různé druhy – konopí severské, středněruské, jižní a hašišné – špatná kvalita vláken
- Pěstuje se v Rusku, Finsku, Rumunsku

Použití

- technické tkaniny, plachtoviny, popruhy, dopravní pásy, základní kobercové tkaniny, lana, provazy

Poznámka:

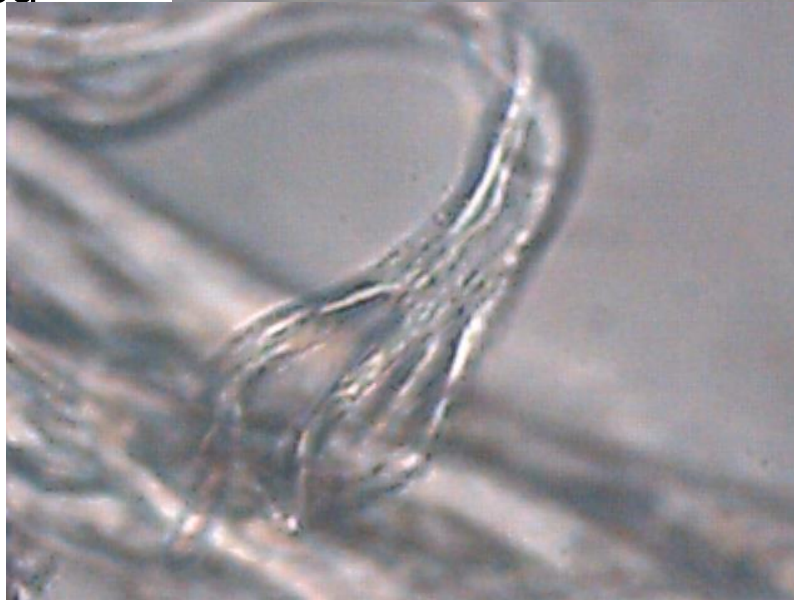
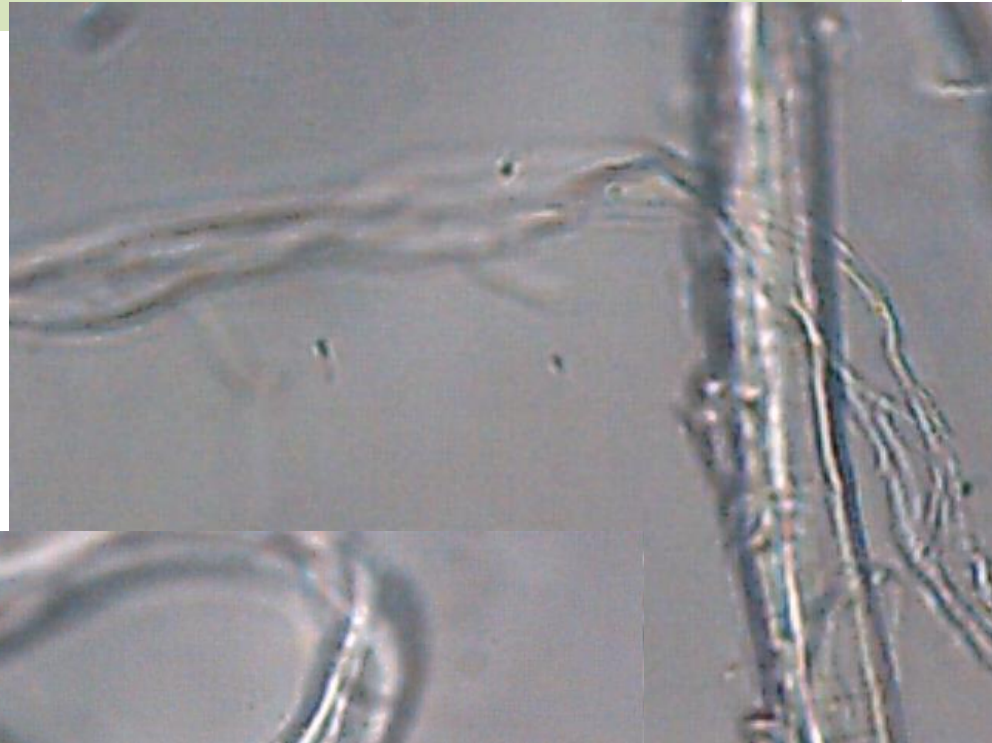
Někdy název „konopí“ pro druh bombajské konopí,

KENAF – z ibišku lipovitého (*Hibiscus tiliaceus*)

Také pro mexické konopí- SISAL z agáve.

Konopí – mikroskopická morfologie konopného vlákna po bobtnání a úpravě

- Mikroskopické snímky krátkých konopných vláken,
- Zvětšení 1024 krát.
- Patrné rozvlákňování konců elementárních vláken

5. Juta (JU)

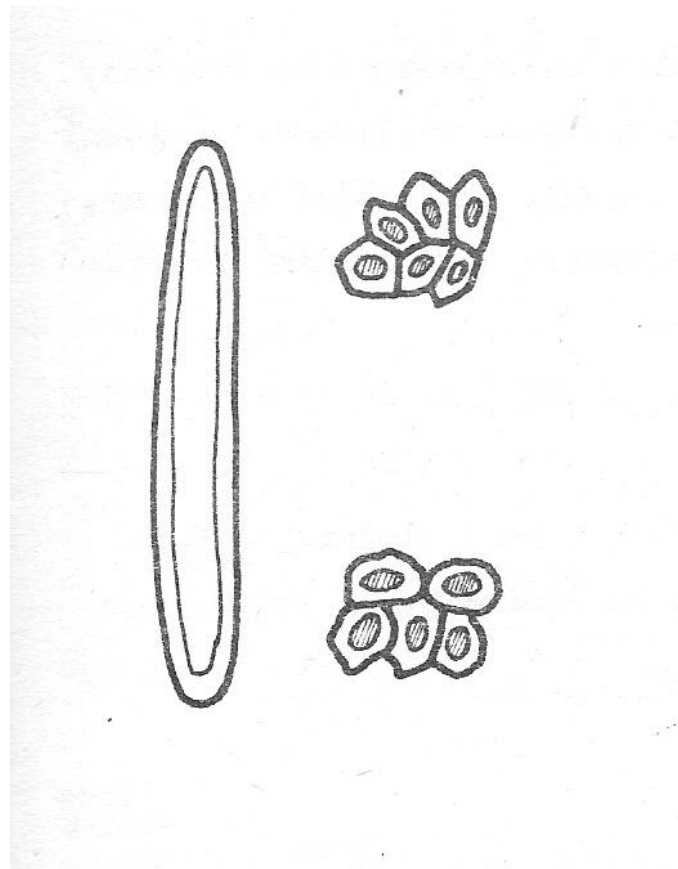
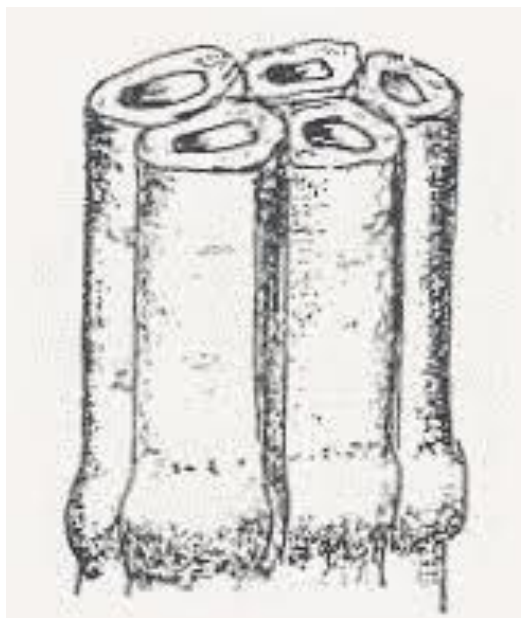

Jutovník

- Jednoletá tropická rostlina *Corchorus capsularis*, čeleď slézovité
- V Indii, Číně, Japonsku, Austrálii, Jižní Americe
- **ZPRACOVÁNÍ STONKŮ**
- Vlákno velmi hrubé, dlouhé až 3 m
- Vlákno obsahuje cca 64 % celulózy, značně navlhavé – 34 %, za sucha degraduje pomalu, za vlhka a tepla rychle.
- Výborně odolává mikroorganismům
- Použití: obalové tkaniny, lana, pytle, dekoračních tkanin, koberece, podlahoviny, rohože
- **ve své domovině pro domorodce vším: jídlem, obuví, oděvem i očistným prostředkem.** Květy - syrové i vařené; plody - syrové , mouka; mladé listy – saláty, příloha. Listy - šampony, košíky; z vláken - sandály, košíky, rohože, tkaniny, sítě, provazy a lana. Egypt – národní jídlo
- Arabský název malukhiyah, molochéjja (sušené listy)

Juta – mikroskopická morfologie vlákna

Juta - nejlevnější rostlinná surovina

6. Ramie (RA)

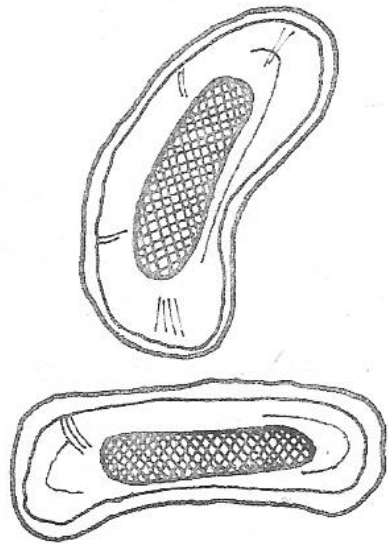

Ramie sněhobílá

- Vytrvalá víceletá tropická rostlina *Boehmeria nivea*, až 5 m
- Podobná naší kopřivě
- **ZPRACOVÁNÍ STONKŮ**
- Obsah celulózy je cca 68 %
- Materiál pro výrobu velmi kvalitního, pevného papíru
- Příčný řez jednobuněčných elementárních vláken má ledvinovitý nebo oválný tvar.
- Jemná na omak, hedvábný lesk – tkaniny
- Oblečení (lehké – léto), dekorační materiály aj.

Ramie – mikroskopická morfológie vlákna

7. Bambus

- Bylina, mnoho druhů
- Jednoděložné; čeleď bambusovité
- Bambusové vlákno zastoupeno cca ze 40 - 100 %
- Lehká vlákna, přirozeně antibakteriální (vhodné pro alergiky, vysoká savost)
- Stavební a konstrukční materiál, výroba papíru
- Vlákna – široké uplatnění

8. Vlákno Modal

- 100% celulóza z bukového dřeva
- 70. letech minulého století - Japonsko
- Vlákno s leskem
- Přírodní materiál vyrobený na bázi regenerované celulózy
- Bukové dřevo rozdrcené na třísky se vaří se sulfidy a vodou. Vzniklá kaše se procedí přes síto do vlažnější vody a tím se vytvoří „nudle“, které se natahují a dále čistí od chemikálií
- Připomíná na omak bavlnu, ale hladší, praktičtější a snažší na údržbu, nedoporučuje se žehlit

Vlákná z listů a řapíků

- Sisal
- Abaka

9. Sisal

Sisal

- Vlákno z listů rostliny agáve sisalová, *Agave sisalana*
- až 8 m
- Obsah celulózy cca 66 %
- Příčný řez jednobuněčných elementárních vláken je mnohoúhelník se zaoblenými rohy
- Na listech trny
- Sklizeň listů – odsekávají se odspodu suché listy, které se svazují
- Vlákna velmi pevná – dobré izolační vlastnosti, vysoká odolnost vůči bakteriím a hnilobě a poškození slanou vodou
- Vlákno se zpracovává jako technické – papír, lana provazy, koberce

Poznámka:

Pevnost - na Ostravsku v důlním průmyslu se vlákna využívala k výrobě speciálních ocelových lan se sisalovým jádrem, napuštěným olejem - spouštění výtahové klece s horníky.

10. Abaka = Manilské konopí (AB)

- Banánové vlákno z listů tropické rostliny banánovník textilní *Musa textilis*
- původně z Filipín
- Pružné, lehké, ve vodě trvanlivé, patří k nejpevnějším vláknům rostlinným
- Výroba lodních lan, rybářských sítí

Vlákná z plodů

- Kokosové vlákno

11. Kokos (CC)

- **Kokosová palma** *Cocos nucifera*
- Vlákna ze střední vrstvy oplodí kokosových „ořechů“ - **chybně z morfologického pohledu** název plodu, jedná se o peckovici
- Vlákna jsou vysoce odolná vůči oděru a působení vlhkosti
- Technické využití
- Drsná, tuhá, nepoddajná, neohebná, klouzavá
- Lodní lana, sítě, kartáče, koberce, náplně do matrací ...

Poznámka:

- Tři dolíčky, prohlubně – snadno prorazitelné – otvor pro klíčící zárodek nové rostliny, jinak by nemohl prorůst
- Evropanům ořechy připomínaly šklebící se obličej (úšklebek, grimasa – „coco“) - název

Kokosová vlákna (coir – koir)

Z 1 ořechu až 100 g vláken

II. Živočišná vlákna

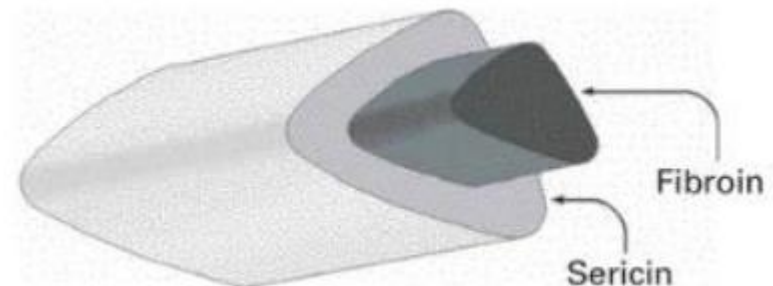
1. HEDVÁBÍ (SE)

- dospělec

HEDVÁBÍ (SE)

- Pravlastí je Čína, později Japonsko
- Přírodní neboli pravé hedvábí je tvořeno výměšky žláz motýla bource morušového (*Bombyx mori*)
- Výměšky na vzduchu rychle tuhnou a vytváří dvojice tenkých vláken spojených sericinem (druh klišu) – kukla. Jen asi 25 % plnohodnotné vlákno
- Na průřezu trojúhelníkovité vlákno
- Hedvábné vlákno – rozvinutí, nejkvalitnější uvnitř zámotku
- Nejdříve bez lesku, nažloutlé
- Průměrná délka až 1000 m
- Vlastnosti
 - Nízká tepelná odolnost
 - Vlákno má nažloutlou barvu
 - Vysoký lesk
 - Málo se sráží, dobře saje pot
 - Vlákno je jemné, ale pevné

Použití: košiloviny, šaty, kravaty, šátky, krajky, padáky (od 2. SV)

Video – [Náprstkovo muzeum](#)

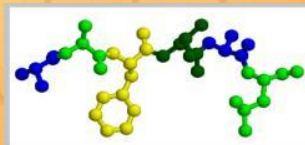
HEDVÁBÍ - POKRAČOVÁNÍ

- Složení podobné lidské pokožce – fibroin (AMK glycin, alanin), sericin (AMC serin)
- Zámotek – až 1,6 km vlákna
- Jedna kravat – 110 zámotků
- Zámotky se namočí do teplé vody, konec každého vlákna se oddělí a namotá na cívku
- Výroba silnější příze – na stejnou cívku se navinou vlákna až z 8 zámotků
- Umístí-li se 2 housenky dohromady, vytvoří dvojitý zámotek „DUPION“ a vlákna se používají pro výrobu látek s nepravidelnou strukturou

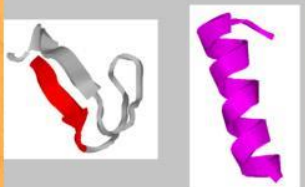
HEDVÁBÍ - POKRAČOVÁNÍ

- Zámotek – až 1,6 km vlákna
- Jedna kravat – 110 zámotků
- Zámotky se namočí do teplé vody, konec každého vlákna se oddělí a namotá na cívku
- Výroba silnější příze – na stejnou cívku se navinou vlákna až z 8 zámotků
- Umístí-li se 2 housenky dohromady, vytvoří dvojitý zámotek „DUPION“ a vlákna se používají pro výrobu látek s nepravidelnou strukturou

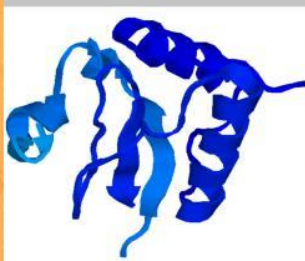
Primární struktura

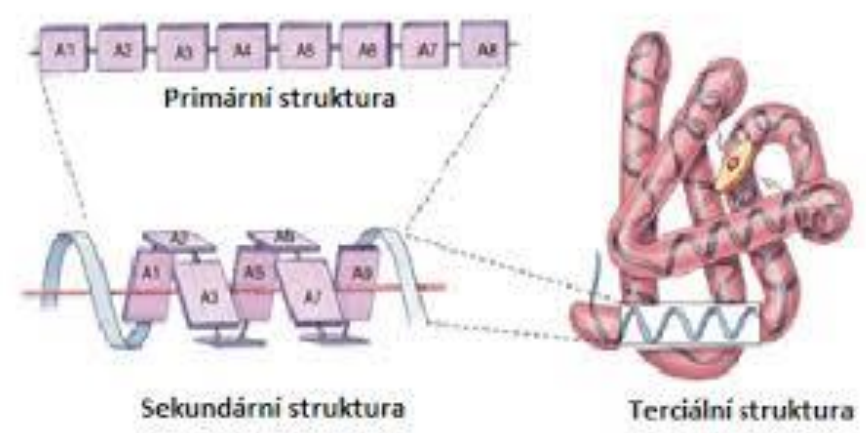
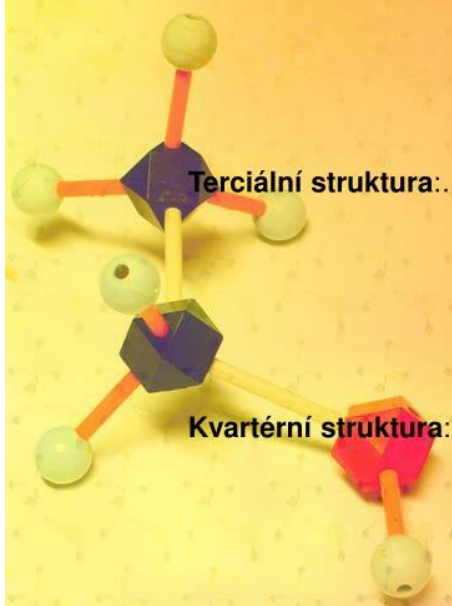
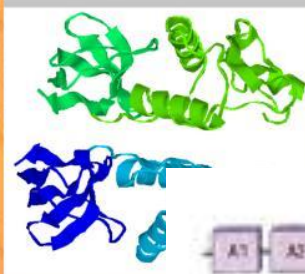
Sekundární struktura:.....

Terciální struktura:.....

Kvartérní struktura:.....

2. Vlna (WO)

Druhy vlny

- Vlna - po staletí ověřený plně přírodní materiál na výrobu oblečení, oděvních doplňků a vybavení pro živo
- Vlna z plání i hor celého světa - podhůří Himálaje, travnaté stepi Austrálie, drsné prostředí And, ale i vyprahlé pouště Afriky. Tam všude žijí zvířata, která lidem slouží pro cenný zdroj vlny.
- Která vlna je nejlepší?
- Žádná. Každá má své výhody i negativa, hodí se pro odlišné použití. Naším favoritem je Merino vlna - pro její skvělý poměr cena/výkon i jedinečné vlastnosti. Proto se na Merino příště podíváme podrobněji.
- *“Proč ten svetr tak kouše?”* Kdysi dávno si na holé tělo vlněný svetrolékl jen odvážlivec. Moderní typy vlny jsou už ale jemné jako hedvábí.
- Důvod: povrch živočišných vláken (srsti) je pokryt odstávajícími šupinkami, které dráždí pokožku. Lidi s citlivější kůží pak **vlna** dráždí.
- Dnešní moderní technologie umožňuje zpracování vlny do velmi jemné podoby. Je pak příjemná, měkká a hebká. V létě chladí, v zimě hřeje. Vlna pohltní a odpaří více vody než bavlna. I sportovci.

Vlna - pokračování

- Surová vlna – obsahuje nečistoty (tuk, prach..)
- Rendement (rendmál) – čistý výtěžek vlny po odstranění nečistot
- Mikroskopická stavba – pilovitý okraj
- Nevěrná vlna – nestejnoměrná tloušťka vlasu, nemocná nebo špatně živená ovce

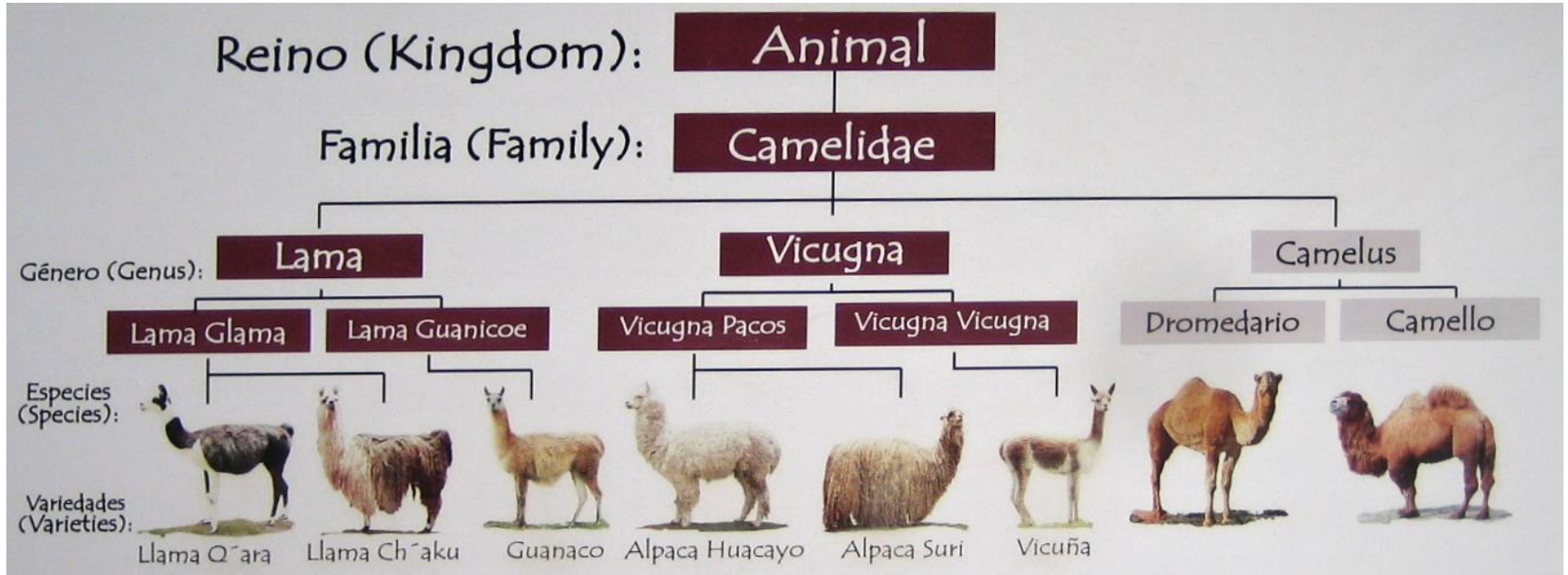
Použití:

Nábytkové tkaniny, pletací příze, obuvnictví, koberce, kabáty, saka

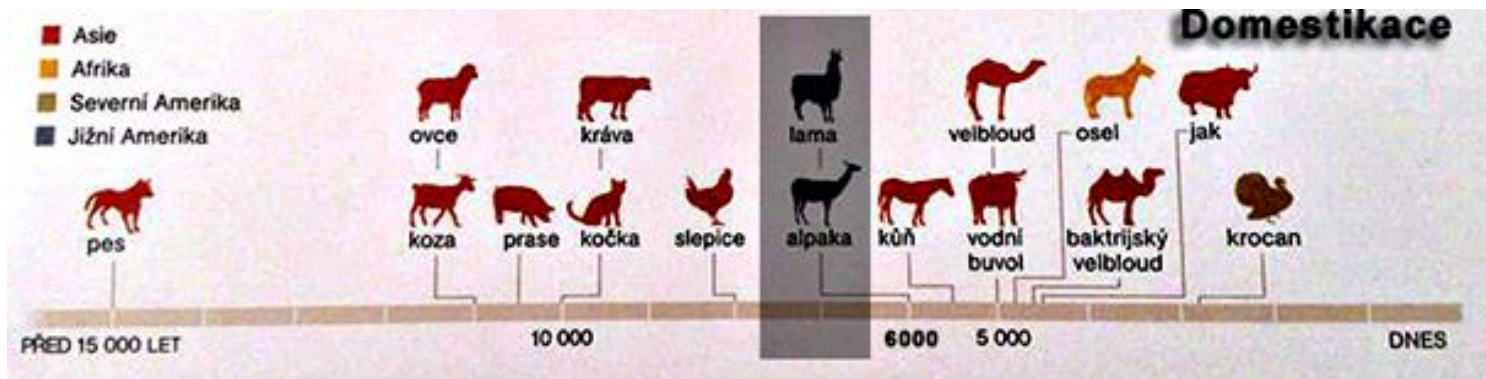
VLNA OVČÍ (WO)

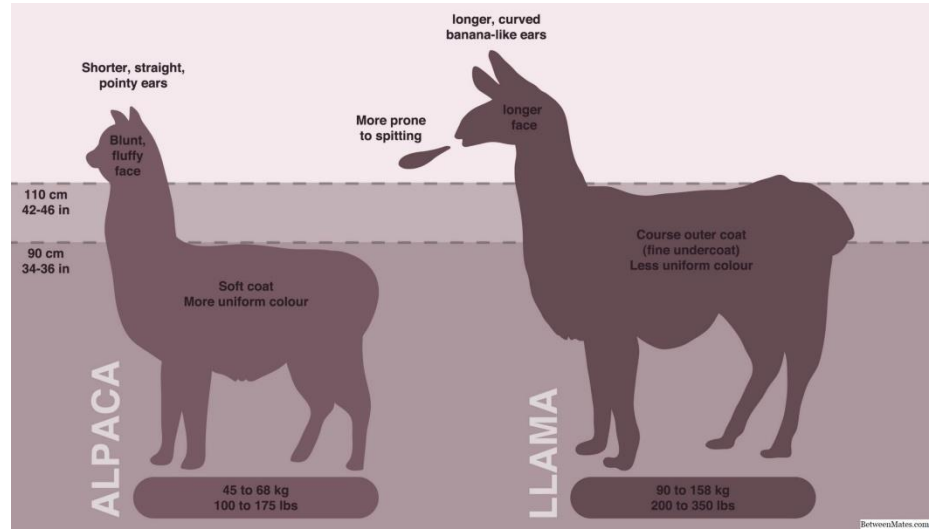
- Přírodní materiál – nejcennější přírodní surovina
- Nejvyšší kvalita vlna je na lopatkách a bocích ovce
- Střední jakost na hřbetě
- Nejméně kvalitní na hlavě, ocase a nohou
- Ovce se stříhají 2x do roka
- Z jedné ostříhané ovce je získáno rouno (4 kg), které se následně pere
- Vlastnosti:
 - Velmi příjemná na dotek.
 - Výborné izolační vlastnosti.
 - Odvádí tělesné vlhko.
 - Vhodná pro alergiky.
 - Vhodná pro děti.
- Obnovitelný materiál
- Nesnášenlivost vysokých teplot – podstatou bílkovina
- Negativní vlastnost – plstnatění
- <https://www.medicalsheepskins.com/>

Vlna

Zajímavý článek o alpakách <http://www.alpaca.cz/priroda.html>

Živočichové jako poskytovatelé vlny

- **Alpaka** - vlna ze srsti lamy alpaky. Kvalitní, jemná, podobá se prachovému peří. Dělí se na dva druhy - dlouhé Suri a kratší Huacaya. Vlna z alpaky je levnější než z lamy vikuni. Nejvíce lam žije v Peru. Výrobci z alpaky tvoří svetry, klobouky, rukavice, šály, ale i ložní prádlo a koberce. Pozn. ALPAKA je také slitina
- **Angorská** - produkt ze srsti angorských králíků. Protože jsou jejich chloupky vyplněné vzduchem, je vlna velmi jemná a lehká. Výrobky s angorskou vlnou poznáte podle chlupatého chmýří. Z angorské vlny si obléknete třeba svetr, který vám z pletací příze uplete babička.
- **Jehněčí** - anglicky lambswool, je vlna z prvního stříhání jehněte, zhruba v jeho 6 měsících. Vhodná na jemnější výrobky, například pro miminka.
- **Kašmírová** - kašmír pochází ze srsti kašmírových koz = kozy Tibetu. Vlna je na dotyk velmi jemná, lehká a hřejivá. Vlákno má sklon ke žmolkování. Nejvíce kašmírových koz žije v Číně, na severu Indie, v Pákistánu a Nepálu. Z této vlny zakoupíte šálu, šátek, sukni nebo svetr. Drahý luxus-
- **Merino** - vlna z ovcí stejnojmenného plemene chovaného nejčastěji v Austrálii, na dotek měkké, jemné, vyniká výbornými tepelně izolačními vlastnostmi a prodyšností. Z merino vlny si se vyrábí funkční prádlo. I deky, přikrývky, polštáře.
- **Mohérová** - vlna ze srsti angorských koz. Hebká, jemnost a přirozená vlnitost. Mohér neplstnatí, je vhodným materiálem pro výrobu svetrů, zimních doplňků. Jelikož je mohér na pohled a omak podobný lidským vlasům, setkáte se s ním také u plyšových zvířátek nebo vlásků panenek.
- **Ovčí** - vlna z dospělé ovce. Na rozdíl od vlny jehněčí je ta ovčí pevnější, avšak hrubší na dotek.
- **Pižmoní** - neboli qiviut z pižmoně severního. Díky své husté srsti zvíře zvládá žít v drsných podmínkách severní Kanady a Aljašky. Využívají jen sesbírané chuchvalce při línání. Eskymáci v současnosti začínají zakládat pižmoňové farmy. Vyrábějí oděvy s tradičními eskymáckými vzory. Pižmoní vlna je měkčí než kašmír, neplstnatí a nemění svou velikost ani ve vodě. Po vikuní vlně je však druhou nejdražší. Je velmi kvalitní, trvanlivá, pevná, velice hřejivá
- **Velbloudí** - neboli camel je velmi podobná vlně lamy. Většinou ji v přírodním zlatohnědém odstínu. Z velbloudí vlny vyrábí kabáty, svetry, z hrubších vláken koberce.
- **Vikuňa** - ze srsti lam druhu vikuňa). Vlnu chovatelé stříhají jen jednou za tři roky. Lamu ale musí nejprve odchytit v divoké přírodě. Vikuňa vlna je jednou z nejdražších. Za oblek nebo kabát z vikuní vlny zaplatíte i stovky tisíc korun.

Zajímavosti

- [Zoo Chleby](#)

III. Minerální vlákna

Minerální vlákna

- Vyznačují se malou navlhavostí a tažností, vysokou tepelnou a chemickou odolností a antibakteriálním účinkem
- Splňují funkci filtračního materiálu díky svým filtračním schopnostem

Hutnická vlákna

- **Skleněná vlákna** – jsou nekonečně dlouhá, využívají se k výrobě žáruvzdorných pracovních oděvů
- **Kovová vlákna** – využívají se k výrobě gobelínů (nástěnných koberců) a závěsů
- **Azbestová vlákna** – žáruvzdorná, jsou však zakázány (kvůli radioaktivitě)
- **Stříbrná vlákna** – směsují se s přírodními vlákny. Mají antialergické, antiseptické a antimykotické účinky

Čedič

- Roztavený čedič se rozvlákňuje na budoucí tepelné izolace a přidáním pojiva vzniká **čedičová vlna**
- Čedičová vlákna - uplatnění v izolacích, kapalinových a plynných filtrech, jako náhrada azbestu v těsnění, či plnivo do betonu

Azbest (AS)

- Z modrého amfibolu nebo modrého serpentinu
- Vlákna až 3m dlouhá
- Nízké náklady na získání suroviny, odolnost proti chemikáliím
- Ohnivzdorné oděvy, brzdová obložení, filtry, elektroizolace
- Negativní vliv na lidský organismus – zákaz
- Nahrazuje se chemickými vlákny (p-aramidy (Kevlar, Tvaron), polyamidy (Kermel), PTFE (Teflon), uhlíkovými vlákny (Tenax)

•

Děkuji za pozornost